

Fazekasné Majoros Judit

A szerencsi Zempléni Múzeum képeslap-gyűjteménye

A Zempléni Múzeum egyedülállóan gazdag képeslap-gyűjteménye Petrikovits László orvos-fogorvosnak köszönhető. Az ő 400 000 darabos adománya képezte a kollekció alapját, amely azóta jelentősen növekedett, s ma közel 1 millió darabot számlál. A doktor úr a képeslap-gyűjtők 1967-ben Szerencsen megrendezett második országos ankétján ajánlotta fel a tulajdonában levő képeslapokat a település számára, azzal a kikötéssel, hogy abból múzeumot hoznak létre, és azt innen a későbbiekben sem vihetik el. Petrikovits László híres műgyűjtő volt más művészeti területeken is, de az 1950-es évektől tevékenysége egyre inkább e kollekcióra összpontosult. Gyűjteményét nemcsak rendkívül sikeresen gyarapította, de kialakította az osztályozásnak azt a rendszerét is, amelyet, kisebb módosításokkal a múzeum a mai napig használ. Ennek alapján az állományt öt nagy kategóriába csoportosítjuk: földrajzi, tematikus, üdvözlő, képzőművészeti és különleges technikával előállított lapok.

A gyűjtemény legértékesebb és a kutatók által is leginkább érdeklődésre számot tartó része a *földrajzi lapok* egysége. Itt találhatóak a tájképi, városképi, a települések egyes épületeit ábrázoló nyomtatványok. Az e gyűjteményi részben szereplő darabokat további két csoportba osztottuk: a megjelentetés időpontja szerint külön helyeztük el az 1945 előtt és után kiadott képeslapokat. A példányokat kontinensenként, országokként, településként alfabetikus rendben helyeztük el, a nagyobb városok anyagát tovább részletezve, témánként csoportosítva tároljuk (pl. utcák, terek, intézmények, szobrok, mozaikos lapok, látképek stb.). Ez a rendszer jelentősen megkönnyíti a készlet kutathatóságát, amelyet katalógus is segít. Elkezdődött az európai lapok feldolgozása is, Ausztria és Németország településekre bontva kutatható, a többi földrajzi egység azonban még csak országokkénti bontásban található. A tárolás egyedileg készített fiókokban történik. Jelenleg a gyűjteményben kb. 320 000 külföldi tájképi lapot őrzünk. A magyar területekről készült lapjaink száma kb. 250 000-re tehető. *Illusztrációként a Zempléni Múzsza számára ebből az állományból válogattuk ki a legszebb zempléni képeslapokat.*

A *tematikus* lapok műfaja elsősorban a képeslapkiadás kezdeti időszakában volt népszerű. A korai időszakban ez a postai termék tömegkommunikációs szerepet is betöltött, hisz minden jelentős és néha kevésbé fontos eseményről is jelentettek meg képeslapot (pl. Rákóczi újratemetése Kassán, hadgyakorlatok, a királyi család tagjainak látogatásai, de még az edelényi rablógyilkosság színhelyét is méltónak ítélték a megörökítésre). Szinte felmérhetetlen az a témagazdagság, amely ezt a gyűjteményegységet jellemzi. Csak néhány fontosabb kategóriát kiragadva: itt tároljuk a történelmi és más eseményeket (kiállítások, vásárok, tüzesetek, földrengések, katasztrófák) bemutató; a gazdasági jellegű (mezőgazdaság, ipar, közlekedés); a néprajzi (külföldi és magyar tájegységek, települések, jellemző tevékenységek: szántás, vetés, szüret, hímzés stb.); a természettudományi témájú (állatok fajokként, növények, barlangok, bányák); a híres embereket (írók, költők, zeneszerzők, színészek) ábrázoló anyagot.

A legnagyobb tömegben előállított képeslapok a társasági érintkezésben oly gyakran használt *üdvözlőlapok* voltak. A nagy egyházi ünnepek alkalmával, valamint a névnapokon szokássá vált, hogy a rokonok, ismerősök képeslapok által juttatták el egymáshoz üdvözlőket, jókíván-

ságaikat. E gyűjteményi egységben külön válogatva találhatók az újévi, karácsonyi, húsvéti, pünkösdi és a névnapjüdvözlőlapok, az egyes jellemző motívumok alapján csoportosítva.

A képzőművészeti tárgyú lapok két nagy kategóriát alkotnak. Az egyikben azok szerepelnek, amelyek önmagukban is művészi alkotásnak tekinthetők. Ritkaságnak számítanak és keresettek a kis példányszámban (képenként 100-1000 db) megjelentetett lapok, amelyek híres alkotók (pl. Oscar Kokoschka, Fritzi Löwl, Mehla Kohler, Maria Likarz) munkái. Hazai művészek (Kacziány Ödön, Margitay Tihamér, Tornay Gyula) is készítettek eredeti lapokat. A másik csoportot a műalkotások reprodukciói alkotják. Szinte a világ valamennyi híres művészi alkotásáról jelent meg képeslap; ez a művészeti ismeretterjesztés egyik fontos eszköze is volt.

A szerencsi Zempléni Múzeum látogatói leginkább a *különleges technikával készült* lapokat kedvelik. Ebben a gyűjteményi egységben nem az ábrázolt tartalom a lényeges, hanem az a mód, ahogyan a képeslapot előállították. Mivel a képeslap olcsó termék volt, a kiadók arra törekedtek, hogy a konkurenciát megelőzve, az általuk kínált termék minél vonzóbb legyen a nagyközönség számára. Ezért a korabeli nyomdatechnika minden lehetőségét kihasználták, hogy minél különlegesebb darabokat hozzanak létre. Gyakoriak az ún. domborított nyomással készült lapok, de a síkból a tér felé elmozdulást szolgálgják az ún. zárt levelezőlapok is, amelyek két lapból állnak, s szétnyitva különböző formákat képeznek. Gyakran nem hagyományos papírt használtak alapanyagként, ismerünk szarvasbőrből, nyírfakéregből, fenyőből, alumínium- vagy rézlemezből készült lapokat is. Divatos volt a papír alapanyag különböző rátétekkel történő díszítése. A matricás, a himzett, a selyem, a gyöngyporos, a csipkés, a tükrös, a haj- és szövetrátétes lapok mellett kedvelt volt az élő virágos, nem egyedi készítésű, hanem bolti forgalomban árult lap is. A századforduló újítása az ún. átvilágítható lap, amely a természetes állapotában és a fény felé tartva két különböző ábrát mutatott, pl. megtekinthető volt egy épület kívülről és belülről, vagy nappal és éjszaka.

A képeslap megjelenése idején, mindennapos tömegtermék volt, a múltó idő azonban – hasonlóan más tárgyakhoz – megritkítja a mennyiségét és megnöveli az értékét. Annyiban viszont mégis eltér más tárgyaktól, hogy többet őriz saját korának képi valóságáról, mint egyéb dokumentumok, ráadásul megőrökíti feladójának gondolatait, élményeit, s ezért mindenképpen méltó a megőrzésre.

